

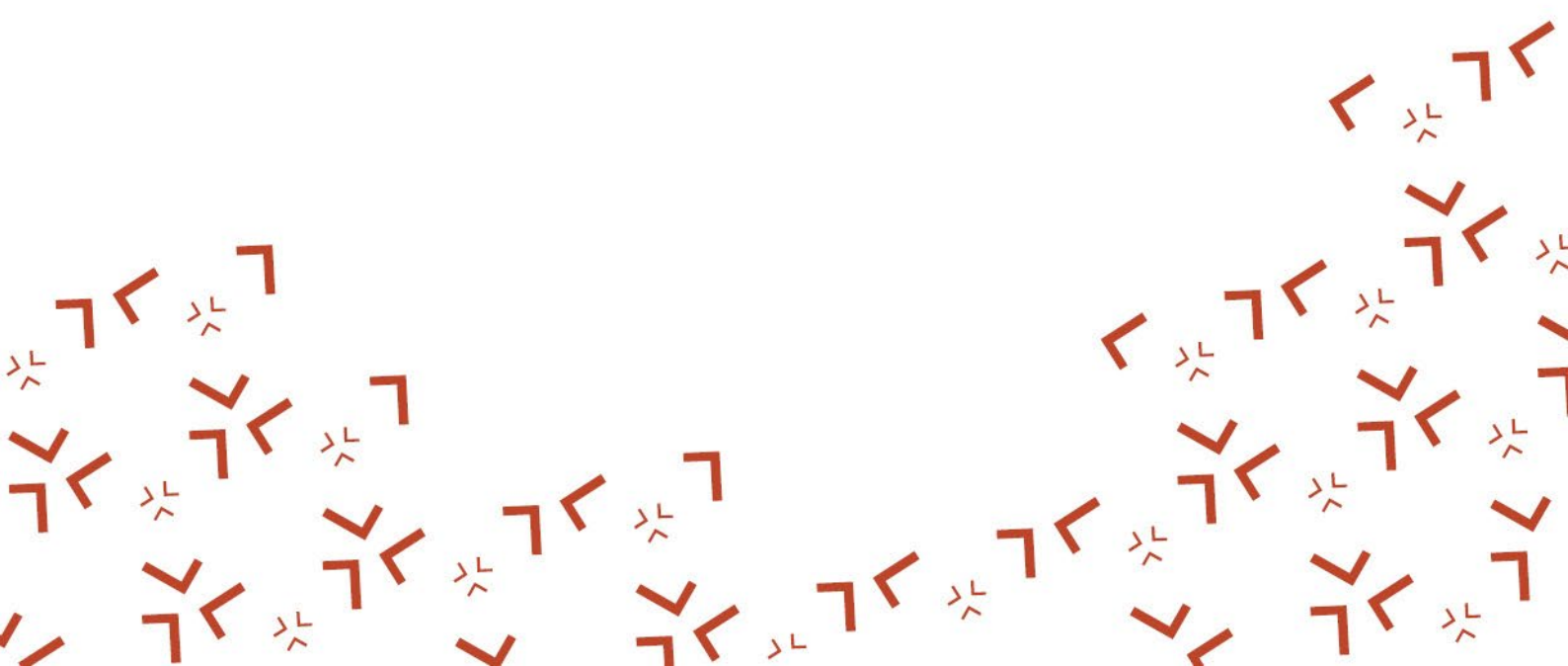
Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne (kustantajan versio).

Rinnakkaistallenteen sivuasettelut ja typografiset yksityiskohdat saattavat poiketa alkuperäisestä julkaisusta.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Helavirta, S. 2023. Sijaishuollon ammatillisen osaamisen kehittäminen kansallisena tavoitteena. Pohjoisen tekijät – Lapin AMKin asiantuntijablogi 18.12.2023.

URL: <https://www.lapinamk.fi/blogs/Sijaishuollon-ammattillisen-osaamisen-kehittaminen-kansallisena-tavoitteena-/0q5cunco/453733f0-9c87-47e3-a0d4-bb1abda13dfe>

Sijaishuollon ammatillisen osaamisen kehittäminen kansallisena tavoitteena

Susanna Helavirta, YTT, lehtori, Osallisuus ja toimintakyky osaamisryhmä, VAASI-hankkeen vastuhenkilö, Lapin ammattikorkeakoulu

Euroopan unionin
rahoittama

Vaativan sijaishuollon
osaamisen kehittäminen

Huostassa

Reilu 11 000 lasta ja nuorta asuu Suomessa tällä hetkellä kodin ulkopuolella – julkisen vallan huostaanottamana. Heistä puolet (55 %) asuu perheissä ja 34 % laitoksissa. Lapin hyvinvointialueella oli huostassa vuoden 2022 viimeisenä päivänä kaikkiaan 325 lasta. (Lastensuojelu 2022.) Huostaanottoon johtaneet syyt ovat meillä moninaisia ja sitä kautta myös lasten ja nuorten tilanteet ja tarpeet sijaishuollossa ovat hyvin erilaisia. Työtä tehdään muun muassa hoidotta jäänyttä vauvaa kuntouttaen ja hoivaten, nuoruusiän myllerryksessä kamppailevaa nuorta auttaen yhtä lailla kuin päihteitä käyttävän, rikoksia tekevän ja karkailevan nuoren tilannetta tukien (kts. esim. Pösö 2016).

Kuva 1. Sijaishuoltopaikan eteinen (Tavaton media)

Sijaishuoltopaikat

Julkinen sektori on jo pidempään ulkoistanut sijaishuoltopalvelut ja niinpä yksityiset toimijat tuottavat suurimman osan niistä. Julkista kansallista tietoa sijaishuoltopaikoista meillä ei Suomessa vielä ole. Porkon, Heinon ja Erikssonin (2018) tutkimuksessa tuodaan esiin Valviran Valveri-rekisteriä hyödyntäen, että vuonna 2018 Suomessa oli 448 yksityistä sijaishuollon ympärivuorokautista hoitoa tarjoavaa palveluntuottajaa ja näillä on yhteensä 671 toimintayksikköä. Yksityiset palveluntuottajat jakautuvat epätasaisesti maakuntien alueella. Eniten yksiköitä Porkon ym. (2018, 16) mukaan oli Uudellamaalla, jossa oli noin 130 yritysten ja yleishyödyllisten palveluntuottajien yksikköä. Lapin maakunnan alueella yksikköjä oli tuolloin hieman yli 20.

Sijaishuollon ammattilaiset

Iso joukko sijaishuollossa toimivista ammattilaisista on koulutukseltaan sosionomeja, sillä lastensuojelulaki edellyttää, että lastensuojelulaitoksessa on oltava lasten ja nuorten tarvitsemaan hoitoon nähden riittävä määrä sosiaalihuollon laillistettuja ammattihenkilöitä (Lastensuojelulaki 60 §). Sosionomien lisäksi lasten hoito- ja kasvatustehtävissä työskentelee myös esim. nuoriso-ohjaajakoulutuksen saaneita, yhteisöpedagogeja, lähihoitajia, sairaanhoitajia jne. Sijaishuoltopaikkojen henkilöstörakenteessa on lain mukaan otettava huomioon toimintayksikön asiakaskunnan erityistarpeet ja toiminnan luonne ja siksi henkilöstön koulutus rakenne ja sitä kautta osaaminen saattaa vaihdella paljon eri sijaishuoltopaikkojen välillä. Myös hyvinvointialueiden sijaishuollon kilpailutusten sisällöt ovat omalta osaltaan ohjaamassa henkilöstön osaamisen ehtoja.

Myöskään sijaishuoltopaikkojen henkilöstömääristä meillä ei ole kansallista julkista tietoa. Sijaishuollon laitoksen yhdessä asuinyksikössä henkilöstön määrän on lain mukaan oltava 7 ja hoidettavia lapsia ja nuoria voi olla enintään 7. Henkilöstömäärästä voidaan poiketa, jos samassa rakennuksessa on useampi asuinyksikkö tai jos hoito- ja kasvatustehtävissä toimiva työntekijä asuu yhdessä hoidettavien kanssa. (Lastensuojelulaki 59 §.)

Sijaishuollon ammatillinen työ – kodintapaisuutta ja jännitteistä arkea

Sijaishuollossa työskentely on vaativaa ammatillista työtä, josta meillä on tutkimusten kautta kuitenkin niukasti tietoa. Riitta Laakso (2009) kuvaa väitöstutkimuksessaan sijaishuollon työtä kodintapaisuus-käsitteen kautta. Laakso toteaa (2009, 253), että kodintapaisuuteen sisältyy ajatus mahdollisimman normaalin arjen turvaamisesta lapsella sekä pyrkimyksestä kodinomaisuuteen niin lastenkodin tilojen kuin toiminnan näkökulmasta. Laakson mukaan ammatillisen työn keskeisiä elementtejä sijaishuollossa ovat luottamuksellisen suhteen rakentaminen lapseen, lapsen tarvitsevuuteen vastaaminen,

empatia ja läheisyys sekä kasvatuksellisen vallan käyttö ja sen reflektointi (Laakso 2012, 142.)

Sijaishuollon ammatillisen työhön liittyy monia työn erityispiirteitä kuten nopeasti vaihtuvat lasten ja nuorten tilanteet ja sitä kautta tilanteiden ja työn yllätyksellisyys ja jännitteinen arki, työn ajoittainen kaaottisuus ja loukatun lapsuuden läsnäolo (esim. Laakso 2009). Laakso (2009, 130-131) kuvaa tutkimuksessaan jännitteistä arkea leipomisesimerkin kautta. Lastenkodin keittiössä sisarukset ja työntekijä ovat yhdessä leipomassa tulevaa lasten vanhemman vierailua varten. Leipomishetken keskellä tullut puhelinsoitto muuttaa leikkisän tilanteen yllättäen lasten pettymyksen ja kiukun vastaanottamiseksi ja lohdutuksen annoksi vanhemman peruuttaessa tulonsa.

Sijaishuollon laatukriteerit – lapsen näkökulma keskiössä

Sijaishuoltotyötä kehystävät kansalliset lastensuojelun laatukriteerit, joihin vuodesta 2019 alkaen on sisällytetty myös sijaishuoltoa koskevat laatusuositukset. Laatusuosituksen keskiössä on pidetty lapsen näkökulmaa ja lasten oikeuksia. Ne muodostavat keskeisen perustan laadukkaalle sijaishuollolle. (Lastensuojelun laatusuositus 2019.) Sijaishuollon laatusuositukset auttavat omalta osaltaan ymmärtämään ja jäsentämään sitä, mitä hyvältä sijaishuollolta kansallisesti odotetaan ja millaiset asiat ovat sijaishuollon ammatillisessa työssä tärkeitä.

Osaamisen kehittämistä tarvitaan

Viime aikaisten valtakunnallisten selvitysten mukaan sijaishuollon ammatilliseen työhön ja osaamiseen kohdistuu vahvoja kehittämistarpeita. Sosiaali- ja terveysministeriön (2020) asettaman lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportissa ehdotetaan muun muassa lastensuojelulaitoksen henkilökunnan ammatillisten osaamisvaatimusten tarkentamista. Myös valtion koulukoteja koskeneessa selvityksessä selvityshenkilö Anneli Pohjola nostaa yhdeksi kehittämistarpeeksi ammatillisen osaamisen syventämisen (Pohjola 2022, 110).

Lastensuojelun keskusliitto ja Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia tekivät vuonna 2020 selvityksen sijaishuollon laitoshoidon veto- ja pitovoimatekijöitä (Tiili & Kuokkanen 2021). Selvityksessä pyydettiin sekä sijaishuollossa toimivien (N=173) että sosionomiopiskelijoiden (N=183) arviota koulutuksen antamista valmiuksista sijaishuoltotyöhön. Sosionomiopiskelijoista 25 % oli sitä mieltä, että opinnot valmistavat toimimaan lastensuojelun sijaishuoltotyössä hyvin tai erittäin hyvin, työntekijöistä tätä mieltä oli 18 %. Kaikista vastanneista kolmannes oli sitä mieltä, että opinnoista ei saa riittäviä valmiuksia kyseiseen työhön. (Tiili & Kuokkanen 2021, 39.) Kyselyn tulokset herättelevät tarpeen arvioida ja kehittää myös sosionomikoulutuksen sisältöjä kansallisesti.

Kuva 2. Sijaishuoltoapaikan päiväohjelmataulu (Tavaton media)

VAASI-hanke

Tehtyjen selvitysten ja työelämätoimijoiden kanssa käytyjen keskustelujen virittämänä käynnistettiin Turun AMK:n koollekutsumana toissa keväänä kansallinen hankevalmistelu vaativan sijaishuollon ammatillisen osaamisen vahvistamiseksi. Hankevalmistelussa mukana olleissa korkeakouluissa – Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, Savonia, Tampereen yliopisto ja Lapin AMK – tunnistettiin yhteinen kansallinen kehittämistarve. Lapin alueella hankevalmisteluun on osallistunut laaja ja innostunut joukko sijaishuollon ammattilaisia sekä organisoitujen kokemus- ja kehittäjänuoritoiminnan edustajia. Hankkeen keskeinen idea perustuukin jaetun asiantuntijuuden ja eri toimijoiden osallisuuden huomioimiseen. Sijaishuollon ammatillisen osaamisen kehittäminen tarvitsee sekä ammatillista että kokemuksellista asiantuntijatietoa.

Yhteisesti luotu Vaativan sijaishuollon osaamisen kehittäminen- hanke (VAASI) sai EU rahoituksen marraskuussa 2023. Lapin AMK:sta hankkeessa työskentelee lisäksi Sari Halttunen. Hanke käynnistyy kansallisella sijaishuollon osaamiskartoituksella. Tavoitteena on yhdessä hanketoimijoiden kanssa kartoittaa laaja-alaisesti sijaishuollossa toimivien osaamista ja osaamistarpeita. Tämän pohjalta hankkeessa tullaan luomaan sijaishuollossa toimivan henkilöstön ja organisaatioiden käyttöön helposti saatavilla olevaa jatkuvan oppimisen verkko-oppimateriaalia maakunnalliset erityistarpeet huomioiden. Lisäksi hankkeen tavoitteena on rakentaa koulutusorganisaatioiden ja sijaishuollon palveluntuottajien välinen jatkuvan yhteiskehittämisen rakenne ja käytännöt. Hankkeessa toteutettava osaamiskartoitus toimii myös yhtenä tietopohjana hankkeessa toteutettavalle sijaishuollon osaamisprofiilien laadinnalle. Osaamisprofiilien laadinnan tavoitteena on tukea

eritasoisissa sijaishuoltopalveluissa tarvittavan osaamisen tunnistamista tekemällä näkyväksi niissä vaadittavan osaamisen eroja ja erityisyyttä. Tällä hetkellä eri tasoisten sijaishuoltopalvelujen ammatillisen työn sisällölliset osaamisodotukset rakentuvat pitkälti kuntien/hyvinvointialueiden kilpailutusten luomien ehtojen mukaan. Kilpailutuksissa sijaishuoltopalvelut on porrastettu ja porrastukset on nimetty eri tavoin (esim. perus-, erityistaso, vaativa taso) lasten ja nuorten tarvitseman hoidon ja huolenpidon vaativuuden mukaan. Eritasoisia palveluja ja niissä tarvittavaa osaamista ja osaamisen eroja ei ole kuitenkaan lainsäädännössä tai kansallisissa keskusteluissa tarkemmin määritelty. Tähän tarpeeseen pyrimme VAASI-hankkeessa vastaamaan hankkeen päättymiseen eli maaliskuuhun 2026 mennessä.

Sijaishuollon osaamisen kehittäminen myös moraalisen velvoitteena

Elina Pekkarisen, Tarja Heinin ja Tarja Pösön (2013) ajatus siitä, että lastensuojelusta tietäminen on moraalinen velvoite, sillä lastensuojeluinstituutio muodostaa vahvan kannanoton lasten ja perheiden yksityisiin suhteisiin, antaa vahvan moraalisen kehyksen myös lastensuojelun sijaishuollon osaamisen kehittämiseksi. Sijaishuolto ja siellä tehtävä työ on viimesijainen yhteiskunnallinen keino turvata lapsen hyvinvointi. Siksi työssä vaadittavan osaamisen kehittäminen ja vahvistaminen on erityinen tehtävä

Lähteet

Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityöstä. Tampere: Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 144

Laakso, R. 2012. Lastensuojelun laitostyön arki ja ammatillisuus. Teoksessa M. Jahnukainen (toim.) Lasten erityishuolto ja –opetus Suomessa. Tampere: Vastapaino, 127-152.

Lastensuojelu 2022. Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoraportti 24/2023.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Viitattu 29.11.2023
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelun laatusuositukset 2018. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8.

Pekkarinen, E., Heino, T. & Pösö, T. 2013. Lastensuojelusta tietäminen on moraalinen velvoite. Yhteiskuntapolitiikka 73; 3, 337-342.

Pohjola, A. 2022. Valtion koulukotien kehittäminen osana sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistamista. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2022:4.

Porko, P., Heino, T. & Eriksson, P. 2018. Selvitys yksityisistä lastensuojeluyksiköistä. Helsinki: Terveys- ja hyvinvoinninlaitoksen Työpaperi 21/2018.

Pösö, T. 2016. Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta. Teoksessa R. Enroos, T. Heino & T. Pösö (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 7-30.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2020. Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:28.

Tiili, A. & Kuokkanen, J. 2021. Lapsen vuoksi – Lastensuojelun laitoshoidon vetovoimatekijät ja alalta työntävät tekijät. Helsinki: Lastensuojelun keskusliiton verkkojulkaisu 2/21.